

BEDEN CİNSİYET VE MEKÂN BODY GENDER AND SPACE

Miyase OKUR¹

ÖZ

Beden, kültürel dönüşün gerçekleştiği 1980'li yılların ortasına kadar pozitivist, hümanist, Marksist ve feminist coğrafi düşüncede ötekileştirilmiştir. Bu ötekileştirmede Descartes tarafından oluşturulan zihin/beden dualitesi nedeniyle zihnin ve bedeninin ayrı ve bu ayrımın cinsiyete dayalı olması etkili olmuştur. Bu nedenle zihin akıllı, erkeklik ile beden ise mantıksız, doğa ve kadınlık ile ilişkilendirilmiştir. Akademik araştırmalarda çoğunlukla erkekler öncelikli olduğu için beden, kadınsı ve önemsiz olarak görülmüş ve araştırmalarda daha az yer almıştır. Ancak kültürel dönüş, bedene dönüşe yol açmış ve 1990'ların başından itibaren coğrafyada bedene ilgi artmıştır. Bu çalışmanın amacı, coğrafyadaki akademik çalışmaların genellikle erkek egemen çalışmalar olduğunu eleştirmektir. Bu nedenle cinsiyetlendirilmiş bedenlere yoğunlaşmakla birlikte öteki bedenler olarak engelli ve yaşlı bedenleri de kapsamaktadır. Bedenleri mekânlarda ve coğrafya disiplininde görünür kılmak ve cinsiyet, cinsellik, sınıf, ırk, inanç ve engelli ayrımı gözetmeksizin insanların eşit olduğunu göstermesi bakımından önemli bir çalışmadır. İlk bölümde, beden mekân ve zihin mekân arasındaki ilişki açıklanmış; bedeninin ve zihnin ayrılmasıyla kamu mekânının nasıl düzenlendiği gösterilmiştir. İkinci bölümde, coğrafi söylemde bedenlerin öteki olarak nasıl işlev gördüğü belirtilmiştir. Üçüncü bölümde ise Foucault'un güç aracılığıyla bedenlerin nasıl disipline edildiği ve uysal hale getirildiği görüşüne odaklanılmıştır. Son bölümde, bedenlerin cinsiyetlendirildiği ve cinselleştirildiği açıklanmıştır. Sonuç olarak, akıl/beden dualitesi, coğrafyada neyin meşru bilgi sayılacağını belirlemede önemli bir rol oynamış ve kadın bedenleri nüfusun, ataerkilliğin ve kapitalizmin çıkarlarına göre kontrol edilmiş ve düzenlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Beden, Coğrafya, Mekân, Zihin, Yer*

ABSTRACT

The body was marginalized in positivist, humanist, Marxist and feminist geographical thought until the mid-1980s, when the cultural turn took place. Due to the mind/body duality created by Descartes, the fact that the mind and body are separate and this distinction is based on gender has been effective in this othering. For this reason, the mind is associated with masculinity and the body with irrational nature and femininity. Since mostly men have priority in academic research, the body has been seen as feminine and unimportant and has been less involved in research. However, the cultural turn has led to a return to the body and since the early 1990s, interest in the body has increased in geography. The purpose of this study is to criticize that academic studies in geography are generally male-dominated studies. Therefore, it focuses on gendered bodies, but also includes disabled and elderly bodies as other bodies. It is an important work in terms of making bodies visible in places and in the discipline of geography and showing that people are equal regardless of gender, sexuality, class, race, belief and disability. In the first part, the relationship between body space and mind space is explained how public space is organized by the separation of body and mind is shown. In the second part, it is stated how bodies function as other in geographical discourse. In the third chapter, Foucault's view of how bodies are disciplined and made docile through force is focused on. In the last section, it is explained that bodies are gendered and sexualized. As a result, the mind/body duality played an important role in determining what counted as legitimate knowledge in geography, and women's bodies were controlled and regulated in the interests of population, patriarchy and capitalism.

Keywords: *Body, Geography, Space, Mind, Place*

¹ Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Ahmet Keleşoğlu Fen Lisesi, miyaseokurr@gmail.com, orcid.org/0000-0002-6135-2224

1. GİRİŞ

İnsanlar hakkında açık ve belirgin bir gerçek vardır; onların bedenleri var ve onlar bedenlerdir (Turner, 2008). Görünüşe göre, insanlar beden ise tüm beşeri coğrafyanın bedenleri içermesi gerekmektedir. Ancak kültürel dönüş sırasında bedenlerden çok az söz edilmiş, beşeri coğrafyanın bedeni gözden kaçırdığı ve ondan uzaklaştığı iddia edilmiştir (Horton ve Kraftl, 2014). Rich (1986) bedeni, “en yakın coğrafya” olarak tanımlamıştır. Beden “en yakın coğrafya” ise neden birçok coğrafyacı ve diğer sosyal bilimciler tarafından bedenler bu kadar ihmal edilmiştir? Çünkü sosyal bilimsel disiplinlerin temel kaygıları çoğunlukla çağdaş toplumsal değişimle ilgili olmuştur. Örneğin, sanayileşme, ideolojik devrim, emperyal genişleme ve devlet gibi kurumların geleceği düşünülmüştür. Bütün bu endişelerin ‘büyük’ teoriler, modeller ve projeler gerektirdiği ortaya çıkmıştır (Shilling, 2003). Bu nedenle bireylerin bedenleri üzerinde odaklanmak alakasız ve olağandışı görünmüştür.

Filozof Rene Descartes (1596-1650), rasyonel düşüncenin insan varlığının ayırt edici bir özelliği olduğunu belirten “düşünüyorum öyleyse varım” ifadesiyle bilinmektedir. Bu tür ‘Kartezyen’ düşüncesi akabinde, insanlarla ilgili akademik çalışmalar bilinç, akıl ve fikirlere öncelik vermiş ve bedenler çoğunlukla ihmal edilmiştir. Çünkü insanların bedenlerinin değil, düşüncelerinin ‘kişiliği’ tanımladığı düşünülmüştür (Howson, 2004). Ayrıca beden çalışmalarının doğa bilimlerine ve fen bilimlerine ait olduğu gerekçesiyle beden çalışmaları, coğrafya ve sosyal bilimsel disiplinlerden yoksun olmuştur (Shilling, 2007). Aynı zamanda akademik

araştırmacıların çoğunluğunda erkekler öncelikli olduğu için ekonomi, siyaset ve emperyalizm gibi konular daha çok hayranlık uyandırmıştır. Bazı söylemler de kadınları ve bedenleri ‘tehlikeli’ ve ‘mantıksız’ olarak göstermiş (Valentine, 2001) ve bu nedenle beden çalışmalarından kaçınılmıştır. Ancak 1980’li yılların ortasında gerçekleşen kültürel dönüş ile klasik akademik normlar ve yaklaşımların eleştirisinin ardından coğrafyacılar, bedenlerin önemini düşünmeye başlamışlar ve bu durum ‘beden’e dönüşe yol açmıştır.

1990’larda beden yeni bir statü kazanmaya başlamıştır. Coğrafi söylemde birçok yerde bulunmuş; sosyal ve beşeri bilimlerde popüler hale gelmiştir. Callard’a (1998) göre, coğrafyacılar artık bedensellik sorununu ciddiye almışlardır. Beden, coğrafi literatürde bir meşguliyet haline gelmiş; politik talepler, sosyal analizler ve teorik araştırmalar için merkezi bir figür olmuştur. Dolayısıyla bedeni şeylere doğru bir yönelim gerçekleşmiştir. Coğrafyacılar, 1990’ların ortalarından itibaren bedeni bir mekân olarak incelemişlerdir. Beden, kişisel bir mekândır; diğer mekânlarla bağlantı kurma ve deneyimleme aracımızdır (Valentine, 2001). Mekân ise yapıların, kurumların ve insanların karşılıklı etkileşimiyle şekillenen sosyal bir eserdir. Mekânın tarihsel üretimi ve yeni yerlerin oluşturulmasından kimin yararlandığı, büyük ölçüde iktidarın belirlediği bir süreçtir. Mekânın nasıl ve kim için üretildiği güç mücadelesinde hayati bir unsurdur. Dolayısıyla bedenlerimiz, mekân ve yerle ilgili deneyimlerimizde bir fark oluşturmaktadır. Bu nedenle coğrafyacılar cinsel özgünlük, bedenler arasındaki farklılıklar, kadınların erkeklere toplumsal tabiiyeti, engelli bedenler, yaşlı bedenler,

bedenler ve yerler arasındaki ilişkiler hakkında soruları araştırmışlardır (Duncan, 1996; Nast ve Pile 1998; Rose, 1995; Gleeson, 199; Hugman, 1999). Çünkü beden ‘jeopolitik’ olarak yerleştirilmiş, konumu belirli tarihsel ve coğrafi koşullarla belirlenmiştir (Rose, 1995). Bedenin jeopolitiği erkekler ve kadınlar, siyahlar ve beyazlar, heteroseksüeller ve eşcinseller, bir ulus ile diğeri arasındaki eşitsiz güç ilişkileri aracılığıyla üretilmiştir (Nast ve Pile, 1998). Eşitsiz güç ilişkilerinin olduğu yerlerde kadınlar baskıyı deneyimleyebilir ve beden ‘en yakın coğrafya’ olduğu için kadın hakları için mücadele etmenin de zeminini oluşturmaktadır.

İnsanların bedensel sınırları ile coğrafya disiplininin sınırları arasında bir politika vardı ve beden coğrafi araştırmalarda yeterince yer almamıştı. Bu politika, kültürel dönüşle değişime uğramış ve beden coğrafya içinde çoğunlukla yer almıştır. Bu bağlamda çalışma, coğrafyadaki akademik çalışmaların genellikle erkek egemen çalışmalar olduğunu eleştirmektedir. Bu çalışma; beden mekân hafıza mekân, öteki bedenler, Foucault: güç ve beden, cinsiyetlendirilmiş ve cinselleştirilmiş bedenler bölümünden oluşmaktadır. Sonuç bölümünde ise coğrafyada bedenlerin niçin yer alması gerektiği açıklanmıştır.

2. BEDEN MEKÂN HAFIZA MEKÂN

Beden çeşitli anlamlar içermektedir. Bazı ortamlarda ‘havalı’ çalışma, ‘basen’ çalışması ve coğrafyadaki güncel konulardan biri olarak görülmektedir (Longhurst, 2000). Beden çoğu zaman belirsiz, bazen kaçamak yapmaya meyilli ve her zaman tartışmalıdır (Pile ve Thrift, 1995). Bu

nedenle bedenleri anlamak önemlidir. Ancak coğrafyada bedenin ‘varlığının yokluğu’ (Shilling, 1993) vardı. Bu süreçten sonra, beden nedir? sorusuna bedenlerin coğrafyaya ‘‘yerleştirilmesiyle’’ cevap verilebilir. ‘‘Beden, ruhsal ve toplumsal yazıtlar aracılığıyla bir birlik ve bütünlük verilen et, organ, sinir, kas ve iskelet yapısının canlı bir örgütlenmesidir. Beden bir insan bedeni, bir ruhun ‘şekli’ ve mekânı ile örtüşen, ötekinin (annenin) müdahalesi yoluyla deneyim ve özneliğin sınırlarını belirtmektedir. Sonuçta Öteki veya dil ve kurallarla yönetilen sembolik düzendir’’(Grosz, 1992, s. 243-244).

Beden mekân, cinsiyet ve cinselliğin söylemsel olarak yerleştirilebileceği bedensel terimlere atıfta bulunmak için kullanılmaktadır (Duncan, 1996). Aynı zamanda bedenin fiziksel, biyokimyasal alanını ve hareket ederken kapladığı mekânı belirtmektedir. Ayrıca beden mekân coğrafi ve kültürel olarak konumlanan ve ‘bedensel olasılıkları’ atfetmeye hizmet eden söylemsel anlamlar içermektedir (Butler ve Parr, 1999). Bununla birlikte duygu ve dürtülerin bedende olduğu düşünüldüğünde, beden olmadan zihin tek başına yeterli değildir (Pile, 1996). Bu nedenle beden ve zihin bağlantılıdır aynı zamanda fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik yollarla birleştirilmektedir. Zihin ve beden birlikte ve ayrı, söylemsel olarak oluşturulmuş, farklı yerlerde ve farklı şekillerde yorumlanmıştır. Örneğin, saç uzun aklı kısa, boyu uzun beyni boş tut kulağından çifte koş gibi. Bu söylemler, fizikî görünüşü çok gösterişli olduğu hâlde zihnini yeterince yormayan kişiler için kullanılmış ifadelerdir.

1960'lara kadar coğrafyada, Fransız filozof Descartes (1596-1650) tarafından kurulan zihin/beden dualitesi nedeniyle zihnin ve bedenin ayrı olduğu düşünülmüştür. Bu nedenle akıl, toplum, devlet ve kültür erkeklerin alanıydı ve ayrıcalıklıydı. Duygu, beden, aile ve birey kadının alanı olarak belirlenmiş ve ikincil konular olmuştur (Longhurst, 1997). Ayrıca Descartes'in rasyonel bilgiyi "bilenin sosyal konumundan" (Rose, 1993) izole etme ısrarı, diğer sosyal bilimlerde olduğu gibi coğrafyada da çok önemlidir. Çünkü erkeğin sosyal bilimlerdeki yazılarda klasik olarak kullanılması, kadınları ve çocukları görünmez kılmış ve erkek deneyimi norm olarak anlaşılmıştır. Bu nedenle beden ötekileştirilmiştir.

Sibley (1995), bilgiyi kimin ürettiğinin önemli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bilgi üretiminin yerleri de önemlidir. Hepimizin bedenleri olmasına rağmen, yalnızca kavramsal olarak zihnin yerini alan kişilerin bilgi üretebilecekleri düşünülmüştür. Bilgiyi üreten bilen özne, bu şekilde üretilen bilgilerden ayrıldığı için çoğu zaman bedenler bir sürpriz olarak gelir (Grosz, 1993). Bu nedenle bedenleri kontrolden çıkmış olduğu anlaşılan engelli, hamile, emzikli, eşcinsel, şişman, yaşlı ve fakirlerin coğrafi bilginin gayri meşru taşıyıcıları olarak marjinalleştirilmeleri muhtemeldir (Longhurst, 2000). Hamile kadınlar, rasyonel erkeğin kamusal alanlarında bulunur ve çoğunlukla 'yersiz bir konu' olarak temsil edilmiştir (Douglas, 1966). Kadınların genellikle hamilelik sırasında özel alanla sınırlı kalmalarını gerektiren bir sosyal sistemi tehdit ettiği ve bozduğu düşünülmektedir. Örneğin, hamile bedenin maddeyi içerden dışarı atmakla, sızmakla ve sızdırmakla sosyal sistemi tehdit ettiği düşünülmektedir

(Longhurst, 2000). Irigaray'a (1985) göre, akışkanlık hakkındaki bu rahatsızlıktan batı felsefesinin hâkim varlık modellerinde bahsetmek mümkün değildir. Çünkü sınırlar örtük olarak kadınlık, annelik, hamilelik, regl ve beden ile ilişkilidir. Akışkanlar, somut ve katı olana tabidir. Buna karşılık, sağlamlık ve rasyonalite bağlantılı hale gelmektedir. Bu nedenle hamile beden değersiz olarak inşa edilmiştir. Tehlikeli, korkulması ve kontrol edilmesi gereken bir beden olarak kabul edilmiştir.

Beden, pek çok başkaları gibi coğrafyacıları da çeken disiplinler arası bir sorunsaldır. Örneğin, kadınların regl, doğum, emzirme gibi deneyimlerinin tümü bedensel sınırlara yönelik zorlukları temsil etmektedir. Bu nedenle benliğin feminen yapısı, benliğin bağımsız eril inşasına kıyasla karmaşık bir ilişkisel bağ içinde merkezi olan bir varoluştur (McDowell, 1993). Coğrafyacılar, bedenden bahsettiklerinde genellikle sınırları aşan, idrar yapan, kanayan, kusan, cinsel arzu nesnelere, boşalan ve doğum yapan bir bedenden bahsetmemişlerdir. Bunun nedeni, bedenlerin genellikle feminenleştirilmiş ve dolayısıyla ötekileştirilmiş olmasıdır. Bu bedenleri görmezden gelmek erkekliği sağlam tutmaya yönelik politik bir zorunluluk içermiştir (Longhurst, 2000). Young (1990), ötekileştirilen bedenlerin nesneleştirilmesinin ve açıkça egemenliğin geri çekildiğini, artık "eşitliğe yönelik söylemsel bir bağlılık" olduğunu söylemiştir. Ayrıca ırkçılığın, cinsiyetçiliğin, homofobinin ve engelliliğin ortadan kalkmadığını; insanların çoğunlukla farkında olmadığı günlük alışkanlıklar ve kültürel anlamlar içinde yaşayarak yeraltına indiğini belirtmiştir. Bu nedenle bazı gruplar bilinçsizce

çirkin ve iğrenç olarak tanımlanırken, diğerleri bilinçsizce çekici ve arzu edilir olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla ırkçılık, cinsiyetçilik, homofobi, yaşlı ayrımcılığı ve engellilik kısmen iğrenme, bilinçsizlik ve nefretle yapılandırılmıştır. İğrenme kavramını inceleyen Kristeva (1982), iğrenmenin korku ve tiksinti uyandırdığını ve ben ile öteki arasındaki sınırı açığa çıkardığını açıklamıştır.

Bedenler, yersizleştirildiğinde anlaşılabilir (Grosz, 1992). Bu nedenle değişken sınırları olan bedeni görmezden gelmek veya konunun görünmez kalması, disiplindeki baskın güç tarafından gayri meşru görülmesiydi. Dolayısıyla yaralar ve kırılan hayaller dâhil evsizlerin coğrafyaları; yatak odaları, uyku ve romantizm dâhil ev içi mekânların coğrafyaları aşırı öznel ve ‘akademik olmayan’ olarak kabul edilmiştir. Çünkü onlar sert maskülen coğrafyayı tehdit edebilirdi (Longhurst, 2000). Bu nedenle coğrafya içeriğinin sınırları, bedenin olmadığı bilgileri meşrulaştırma girişiminde güvenlik altına alınmıştır. Oysa beden sadece fiziksel bir nesne değil, her zaman bilincin bir somutlaşmasıdır. Bireysel düzeyde, beden bir sınır olarak deneyimlenen bir ortamdır, ancak bilinç aynı zamanda bedeni de içermektedir (Turner, 2008). Coğrafyada öğretmek ve araştırmak için uygun ve meşru konular duygu, mantıksızlık ve beden duyularından ayrılmadığı halde akıl ve rasyonellik vizyonlarıyla tanımlanmıştır. Aynı zamanda coğrafyada benimsenen konu ve yaklaşımlar erkeklerin özellikle beyaz, güçlü kuvvetli erkeklerin ihtiyaç ve çıkarlarına hitap eden konular olmuştur. Bu şartıca değildir; çünkü coğrafya akademik disiplini tarihsel olarak belki de diğer bilimlerden

daha fazla erkekler tarafından yönetilmiştir (Rose, 1993).

Lefebvre (1991), mekânın beden aracılığıyla algılandığı, yaşandığı ve üretildiğini söylemiştir. Bedenlerimiz mekânda yer kaplar ancak bedenlerimiz de mekândır. Bedenimizin ‘mekânı’ arzu, iğrenme, zevk, acı, tikslenme ve aşk haritaları ile kodlanmıştır (Pile, 1996). Aynı zamanda beden ve jest birbirinden ayrılmaz; istemsiz veya kasıtlı olarak açıklamalarda bulunmaktadır. Ayrıca beden, tüketim ve değerlerin ifadesi için bir ‘yer’dir. Bu yerde beden, duyu organları aracılığıyla mekânı algılar ve kültürel olarak geçmişten gelen düşünceler aracılığıyla mekânı değerlendirir (Teather, 1999).

Mekân ve yer terimleri, uzun zamandır coğrafi hayal gücünün ayrılmaz bir parçası olmuştur. Hubbard (2005) mekân ve yerin, sosyal ve kültürel yaşamın analizlerini coğrafi bağlamla ilişkilendiren, coğrafya disiplininin temeli olduğunu açıklamıştır. Bilgili (2016) ise her yerin bir mekân olduğunu ancak mekânların hepsinin bir yer olmadığını söylemiştir. Mekân karmaşık, değişken ve söylemsel olarak üretilmiş; güç ilişkileriyle iç içe geçmiş ilişkileri ifade etmektedir. Dolayısıyla bedenler ve mekânlar ayrılmaz ve sabit değildir. Örneğin, closet (gizli oda) mekânındaki eşcinsel bedenler, baskı ve direniş alanları olarak işlev görmüştür (Sedgwick, 1990; Brown, 2000). Bu nedenle closet ’deki bedenler, coğrafyada her zaman ortaya çıkmak istemiştir. Eşcinsel pratikler genellikle closet’ dedir. Aynı zamanda başka bedensel pratikler de closet’ de olabilir. Longhurst’a (2000) göre, kadınlar bazen hamile olduklarında closet’ dedir; hamile olarak ‘ortaya çıkmak’ hem heyecan verici hem de

travmatik olabilir. Bu nedenle closet mekânlarını yok saymak mahrem, ‘eşcinsel’, kadın ve Öteki olarak kodlanmış olanı görmezden gelmektir.

LGB’lerin etiketlenmesi, marjinalleştirilmiş statüsü ve olası homofobik istismar, gey ve lezbiyen evinin kapalı kapılarının ardında kimliğini gizlemeye ve onların ‘normal’ heteroseksüel olarak ‘geçmeye’ çalışmasına neden olabilir (Bell ve Valentine, 1995). Ayrıca bazı LGB’ler için düşük gelir ve konut piyasasında ayrımcılık sorunları, ev sahibi olma ve özel mekâna erişim olasılığının azaldığı anlamına gelmektedir (Bell, 1991). LGB’ler için istihdam, sigorta ve kredi hizmetlerine erişim azdır ve bu, eşcinsel olan engelli bireyler için de bir sorundur (Barnes, 1991). Bu nedenle hem eşcinsel hem de engelli olan bireyler için sorunlar ciddi olabilir; rahatlayabilecekleri ve ‘ortaya çıkabilecekleri’ eşcinsel ‘görünüm’ önemlidir (Butler, 1999).

Yer, dünyayı görmenin, bilmenin ve anlamının bir yoludur. Dünyaya yerlerin dünyası olarak baktığımızda farklı şeyler görüyoruz (Cresswell, 2004). Bu nedenle bedeni ve değersiz bir yer olarak tuvaletleri ve banyoları dışlamak erkekliğin bütün hikâyesi değildir (Rose, 1993). Çünkü zihni ve onun akılcılıkla olan ilişkilerini yani toplantı odaları gibi kamusal alanları kurmak için beden ve onun mantıksız çağrışımları olan tuvalet/banyo gibi özel alanlar arasında bir karşıtlık olması gerekirdi (Longhurst, 2000). Munt (1998), tuvaletleri liminal mekânlar olarak tanımlamıştır. Liminal mekânlar, “normal” sosyal düzenin görülemediği; üzerine tam olarak kimlik verilememiş; kategorileştirmeye direniş gösteren; belirsiz ve muğlak olan mekânlardır (Bilgili, 2020). Bu mekânlar ve dildeki ifadeleri

belirsiz, rahatsız, şaşkın belki de iğrenmiş hissetmeye neden olabilir. Bu nedenle liminal mekânlardan bahsetmek zordur ve genellikle bu mekânlar konuşulmaz.

Longhurst’a (2000) göre, heteroseksüel ‘beyaz’ erkeklerin tuvalet ve banyo deneyimlerine odaklanmak erkek bedenselliğini yeniden yazmanın bir yoludur. Çünkü tuvalet ve banyo mekânlarında erkekler, özne ile nesne, benlik ile Öteki, arzu ile iğrenme, katı ile akışkan ve zihin ile beden arasında kolay bir ayırım yapıyor gibi davranamazlar. Onların banyolarda ‘Kartezyenleri’ bozulabilir. Bu nedenle tuvalet ve banyoya odaklanmak, heteroseksüel görünen erkekleri closet’ den çıkmaya zorlayabilir. Ayrıca “‘gey kulüpleri, organizasyonları veya barları yokken hamam, Türk hamamı vardı. Erkeklerin seks yapmak için gidebileceği bir yerdi. Bilinen şekillerde bir closet yeriydi. Örneğin, Miller, karanlık ve yıpranmış olarak tanımlamıştır” (Brown, 2000, s. 136-137). Dolayısıyla closet, mekânsallığı nedeniyle geyleyi gizleyen, görünmez ve bilinmez kılan bir strateji ve taktiktir.

Cinsellik, kamu ve özel arasındaki ayrımla düzenlenmiştir. Genellikle cinselliğin özel alanlarla sınırlı olduğu ve olması gerektiği varsayılmaktadır. Bu, heteroseksüel normların doğallaştırılmasına dayanır ve herkesin heteroseksüel olduğunun varsayılması, kamusal alanlarda cinselliği heteroseksüel nüfus için neredeyse görünmez kılmaktadır (Valentine, 1993). Foucault’a (1978) göre, banyo hiper-heteroseksüel bir alan haline geldiyse, kişinin cinsiyetinin heteroseksüel normlara uyması beklenirdi. Ancak modern kamu banyoları, tüm bedenleri diğer insanların bakışlarının nesnesi

haline getirir; böylece banyoyu her kullandığımızda cinsiyetimiz incelenirdi. Dolayısıyla tuvaletler ve banyolar mahrem mekânlar olarak araştırmalarda tamamen dışlanmamasına rağmen, kesinlikle büyük ölçüde göz ardı edilmiş, sıradan ve önemsiz olarak değerlendirilmiştir. Pek çok coğrafyacı tarafından da sıradan kabul edilmeleri muhtemeldir. Çünkü bu mekânlar, heteroseksüel görünen eşcinsel erkekleri gizlediği için tehdit alanları olarak görülmüştür. Coğrafyada iğrenç olarak görülen mahrem mekânlar, coğrafi çalışmalarda zihnin bedene göre önceliğine neden olmuştur. Hangi yerlerde hangi bedensel performansların kabul edilebilir olduğuna ilişkin düşünceler, birçok coğrafyacının ahlaki düzen konularıyla ilgilenmeye teşvik etmiştir. Bu konuları geliştiren Matless (1995), ahlaki coğrafyaların yalnızca disiplinler denetim ve dışlama güçleri aracılığıyla değil, aynı zamanda mekânsal pratiğin güçleri aracılığıyla işlediğini belirtmiştir. Matless, neyin nerede olması gerektiğine dair kültürel beklentiyi kapsayan beğeni ve tavırların, ahlaki coğrafyasını tespit etmeye çalışmıştır. Ancak Creswell'e (1996) göre, düzen mekân ve yerde yazılıdır. Peyzaj tuğla duvarların, yeşil alanların ve tel çitlerin dayatmasıyla zaten kurulmuş bir gerçektir. Mekânın bölünmesi yoluyla 'gerçek' kurulmuş ve düzen korunmaktadır. Sınırlar ve alanlar, iyi ve uygun davranış beklentilerini beraberinde getirmektedir. Yersiz hareket etmek, kurulmuş olan gerçeği kabul edememektir.

Beden, her zaman özgürce olmasa da zaman ve mekânda hareket eden öznenin ve özneliğin 'mekânsal evi'dir (Pile ve Thrift, 1995). Aynı zamanda beden, güç ve kimlik arasındaki ilişkinin haritalarıdır (Rose, 1993). Mekân olarak beden ve

mekân; cinsiyet, sınıf, ırk, cinsellik, yaş ve engellilik gibi konulara göre farklı şekillerde deneyimlenmektedir. Dolayısıyla mekânın söylemsel ve kültürel kodlamaları, belirli farklılıklara sahip insanları disipline etmek, ötekileştirmek ve dışlamak için kullanılmıştır. Bourdieu (1977; 1984) bedenin, bireyin içindeki sosyal sınıf tarafından şekillendirilen uygun bir davranış edindiği, bir habitusa yerleşmek için eğitilmesi gerektiğini göstermede önemli olmuştur. Bedenin şekli ve eğilimleri, belirli bir sosyal sınıfın içindeki kültürel bir habitusun ürünleridir. Toplumsal yapı ve pratiklerin odağına bedeni yerleştiren Bourdieu'nun habitus kavramına yakından baktığımızda, habitusun kültür ve iktidarı beden üzerinden okuyan bir teoriye yaslandığını görebiliriz (Arpacı, 2020). İnsanlar bedenlerini farklı şekillerde kullandıkça bastırılmış hatıralar ve duygular ortaya çıkabilir. Bu nedenle insanların eylemleri anlaşılacaksa duyguların, dürtülerin ve düşüncelerin bedende bir yerde olduğunu anlamak gerekir.

3. ÖTEKİ BEDENLER

Bedenler, coğrafyada Öteki olarak inşa edilmiştir (Longhurst, 1997). Ötekileştirme bazı bireyleri, grupları ve kategorileri dışlayan ve marjinalleştiren eşitsiz güç ilişkileriyle ilişkilidir. Zihin ve uzun zamandır onunla ilişkilendirilen kamusal alan, rasyonellik ve nesnellik için önemli bir kategori olarak işlev görmüştür. Aynı zamanda zihin klasik olarak akıl, özne, bilinç, içsel, etkin ve erkeklik ile beden ise duygu, nesne, dışsal, edilgen ve kadınlıkla ilişkilendirilmiştir. Beden aklın alt tarafı, onun olumsuz ve ters çevrilmiş ikizi olarak görülmüştür

(Grosz, 1988). Bu şekilde rasyonaliteyi kurmak için irrasyonel olanla bir karşıtlık olmasını gerektirmiştir. Dolayısıyla rasyonelliği aracılığıyla tanımlanan bir erkeklik için, Öteki'nin irrasyonel olduğu kabul edilmeliydi. Bu nedenle coğrafya, zihin ve beden arasındaki Kartezyen düalizmine dayandırılmıştır.

Çok sayıda feminist teorisyen, bu tür dualitelerin cinsiyetlendirildiği ve cinselleştirildiğini ikna edici bir şekilde tartışmıştır (Bordo, 1986; Lloyd, 1993). Bilgi ve bilgi üretimi bedenleşmiş ve onlar cinsiyetlendirilmiş ve cinselleştirilmiştir (Grosz, 1993). Elbette, erkeklerin ve kadınların bedenleri vardır. Ancak aradaki fark, erkeklerin genellikle belli bir bağlama yerleştirilmiş ve bir bedenin sınırlamaları tarafından engellenmemiş olarak kabul edilmeleridir. Aynı zamanda kadınların zaman ve mekâna yerleştirilmiş doğal bedenlerinin, erkeklerin arzularına bağlı olduğu düşünülmüştür. Zihinlerin bedenlerden bu erkeksi ayrılığına ve zihinlerin bedenler üzerindeki önceliğine karşı çıkılsa da çoğu kültürde baskın bir anlayış olmaya devam etmektedir (Longhurst, 2000).

Coğrafyanın pozitivist bakış açılarını benimsemenin zirvesinde olduğu 1960'lar ve 1970'lerin başında beden, zihin için Öteki olarak görülmüştür. Pozitivizmin varsayımı ise coğrafyacının incelenen konudan bağımsız, nesnel ve bedenden ayrılmış bir gözlemci olmasıydı. 1960'lar ve 1970'lerin başında coğrafya, birçok kişi tarafından bir mekân bilimi olarak anlaşılmıştır. Ancak coğrafi metinlerin görünüşte en bedensiz olanında bile beden izlerini bırakmış, duygusal ve irrasyonel olan bedenin izleri metinlerde yer almıştır (Longhurst, 2000).

1970'lerin sonlarında beden, coğrafi araştırmalarda ve metinlerde farklı şekillerde işlev görmeye başlamış ve hümanist bakış açılarının yükselişi görülmüştür. Bu perspektifler, pozitivistlerin aksine hem coğrafyacının hem de gözlemlenen olguların öznelliğini vurgulamıştır. Hümanist coğrafyacılar (Ley ve Samuels, 1978; Relph, 1976, 1981; Tuan, 1979) sosyal eylemi anlamak ve yorumlamak için verileri analiz etmekten daha fazlasını yapmak gerektiğini iddia etmişlerdir. Nasıl öğrendiklerini, hareket ettiklerini ve tepki verdiklerini; bilgiyi nasıl elde ettiklerini, işlediklerini ve ilettiklerini; insanlara ve yerlere nasıl anlam yüklediklerini anlamak için öznelere uzun süreli temasa ihtiyaç vardır. Bu nedenle hümanist coğrafyacılar, yerlerin nasıl oluştuğunu anlamaya çalışmışlardır. Çünkü içinde yaşayanların yorumlarına dikkat etmeden sosyal dünyayı anlamlandırmak imkânsızdır (Ley ve Samuels, 1978; Relph, 1976, 1981; Tuan, 1979). Bu nedenle insanlar arka fonun sahnenin merkezine yerleştirilmiştir. Fenomenolojiden yararlanarak insanların oluşturduklarına ve yaşamlarının özelliklerine odaklanmışlardır. Rose (1993), hümanist coğrafyacılardan yararlanarak Öteki bedeni çalışmalarına aldıklarını savunmuştur. Böylece beden mekânı ima etmiş; mekân hisseden bedenle birlikte var olmuştur (Tuan, 1974).

Hümanist coğrafyacılar, bedenleri coğrafyada çok daha görünür hale getirmişler ve yeri anlamak için bedenleri dikkate alma ihtiyacını vurgulamışlardır. Rose'ye (1993) göre, analiz/empati, içeride/dışarıda, düşünce/zevk, beden/zihin, birey/bağlam hümanist coğrafyanın dünyayı yorumlama çabalarında açıkça üstesinden gelmeye çalıştığı dualitelere dir.

“Hümanistler, coğrafyanın öznesi olarak insanı almanın yanında, coğrafyacının insanlığını da incelemeye yönelmiştir” (Sharp’dan aktaran Özgür, 2021, s. 211). Bununla birlikte, beden 1970’lerde hümanist coğrafyada önemli bir rol oynasa da, beden hala çeşitli şekillerde bir Öteki olarak işlev görmüştür. Çünkü hümanist coğrafyacılar, insanların çeşitli ten renkleri, şekilleri, yetenekleri, seks ve cinsiyet gibi bedenlerin özgünlüğünü kabul edememişlerdir. Seks ve cinsiyetle ilgili olarak kadınların ve erkeklerin ortamlara erişme, hareket etme, kullanma, algılama ve deneyimleme gibi gözlenebilir farklılıkların var olduğunu fark edememişlerdir (Longhurst, 2000). Özneleri bedenleştirmeyi başarmış olsalar da bedenlerin cinsiyetlendirilmelerinin önemini anlayamamışlardır. Gatens’in (1991) açıkladığı gibi insan bedenine yapılan göndermeler ve temsiller çoğunlukla erkek bedeniyle ilgili olmuştur. Dolayısıyla belirli bir bedenin belirtilmediği durumlarda beyaz, erkek, kendi kendine yeten bir beden varsayılmıştır (Rose, 1993).

Coğrafyada Marksist yaklaşımlar, 1970’lerin başında Harvey’in (1973) *Social Justice and the City* adlı kitabının yayınlanmasının ardından ortaya çıkmıştır (Longhurst, 2000). Bu yaklaşımla coğrafyada sınıf mücadelesi, emek gücü, üretim, değişim ve kullanım değeri gibi yeni bir söylem ortaya çıkmıştır. Marksist söylemde bedenlerin tamamen bulunmadığını söyleyemeyiz. Ancak bedenler, hümanist coğrafyacıların metinlerinden daha az açık şekillerde olsa da mevcuttur. Johnston (1984), Marksist politik ekonomiyi temel alan ve gerçekçi bir bilim felsefesi tarafından bilgilendirilen ‘yeni’ bir politik coğrafya gerekliliğini savunmuştur.

Şu açıklamayla bunu en iyi şekilde göstermiştir: “Bütün bireylerin temel amacı günlük üremedir. Bu en temel düzeyde, bireylerin kendilerini idame ettirecek ve yaşayabilir çocuklar üretecek, yeterli gıdayı sağlayan toplumlar istedikleri anlamına gelmektedir”. Burada beden kelimesi kullanılmamış ancak bedenlerden bahsetmiştir. Yaşamak için yemesi içmesi gereken bedenleri ve gelecek nesli üreten kadın bedenlerini anlatmıştır. Aynı zamanda kadın bedeni, rasyonel olarak inşa edilene Öteki olarak oluşturulduğu açıklanmıştır (Longhurst, 2000).

1980’lerde birçok feminist coğrafyacı, rasyonaliteye ve ekonomik alana Öteki olarak bedenin görünmediğini açıklamıştır. Ayrıca feminist coğrafyacılar, cinsiyet ve seks arasında bir dualite kullanma eğiliminde olmuşlardır (Women and Geography Study Group, 1984). Cinsiyet ve seks arasındaki bu ayrım feminist çalışmalardan değil, daha ziyade psikolog Robert’ın çalışmasından kaynaklanmıştır (Stoller, 1968). Aynı zamanda Millet (1970) ve Oakley (1972) gibi birçok feminist yazar tarafından benimsenmiştir. Doğumda cinsiyetler arasında biyolojik farklılıklar olduğunu iddia etmek için cinsiyet ve seks ayrımını kullanmışlardır. Longhurst’a (2000) göre kadın ve erkeklerin farklı cinsiyet özelliklerine sahip olmasına neden olan öncelikle sosyalleşmedir. Bu kavramsallaştırma ise kadın ve erkeğin önceden belirlenmiş doğuştan gelen özellikleri ile diğer toplumsal farklılıkları ayırt etmenin bir yolunu sunmuştur. Ayrıca, kadının eşitsiz konumunun belirleyicisi olarak toplumun bir değerlendirmesini taşımıştır (Gatens, 1991). 1980’lerin sonlarında ve 1990’ların başında, seks ve cinsiyet arasındaki bu ayrım, Fuss (1989), Gatens (1991) ve Grosz (1994)

gibi feminist teorisyenler tarafından sorgulanmaya başlanmıştır. Onlar, seks ve cinsiyet arasındaki ayrımın geçerli olmadığını savunmuşlardır. Seks ve cinsiyet her zaman ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır. Ancak beden, toplumsal olandan çıkarılamamıştır; bu nedenle cinsiyet kendini bedenlerin üzerine değil, bedenler aracılığıyla yazmıştır.

Johston (1990), coğrafyada seks ve cinsiyet ayrımının dezavantajları olduğunu söylemiştir. Çünkü erkek ve kadın kimliğinin oluşumunda hayati bir unsur olarak beden ihmal edilmiştir. Johnson, aynı zamanda coğrafyacıların mekânda cinsiyetlendirilmiş bedeni inceleme olanaklarını görmezden geldiklerini açıklamıştır. Dolayısıyla beden, bir kez daha coğrafi söylemde Öteki işlevi görmüştür. Genel olarak, 1960'lardan 1980'lere kadar coğrafi söylemde beden hem yok hem de mevcuttur; reddedilmiş ve arzulanmış, bastırılmış ve sahiplenilmiştir (Wolff, 1990). Dolayısıyla farklı coğrafi söylemler, zihin ve beden her ikisiyle de ilgilenmişlerdir. Beden, 1980'lerin sonu ve 1990'ların başından önce disiplin bilgilerinden tamamen yoksun olmadığı gibi disiplinin merkezine de yerleştirilmemiştir. Ancak 1960, 1970 ve 1980'lere özgü coğrafi söylemlerde beden izlerini tespit etmek mümkündür. 1990'lardan sonra beden ve bedenle ilgili çalışmalar coğrafyada daha çok yer almıştır.

Coğrafyacılar özellikle son yıllarda 'farklı', hasta veya engelli bedenleri çevreleyen teorik tartışmalarla ve engelli deneyimleriyle daha fazla ilgilenmişlerdir (Parr ve Butler, 1999). Engellilik; yaş, sağlık, fiziksel ve zihinsel yetenek, ekonomik durum da dâhil olmak üzere, sosyal kısıtlama veya maddi yoksunlukla

ilişkili insani farklılığı ifade etmektedir (Gleeson, 1999). Coğrafyacılar öteki beden olarak engellilik, engelliliğe karşı önyargı ve farklılık hakkında inşa edilen anlamları sorgulamışlardır. Chouinard'ın (1997) belirttiği gibi fiziksel engelli insanlara karşı önyargı; engelliliği varsayan fikirleri, uygulamaları, kurumları ve sosyal ilişkileri ifade etmektedir. Bu önyargı engelli kişileri marjinalleştirilmiş, baskı altına alınmış ve çoğunlukla görünmez 'ötekiler' olarak inşa etmektedir. Bu konuların ele alındığı alan ise teorik ve ampirik çalışmaları kapsayan 'engelliliğin coğrafyası'dır. Engellilik coğrafyası, engelli kişilerin günlük yaşama katılımının önündeki fiziksel ve sosyal engelleri içeren ve sürdüren yaşanmış ortamları ifade etmektedir (Chouinard, 1997). Coğrafyacılar, maddi ve kültürel peyzaj içinde bedenlerin engelli veya hasta olarak nasıl ifade edildikleri ve anlaşıldıklarına dair çok sayıda eleştirinin farkına varmışlardır (Chouinard, 1997; Cormode, 1997; Imrie, 1996; Gleeson, 1996, 1999). Ayrıca hastalık, duygusal bozukluk ve zihinsel farklılıkları, yaşam deneyiminin önemli bir yönü olarak görmüşler ve 'engelliliğin' güçsüzleştirici sosyal ve engelli yapılar olduğunu belirtmişlerdir (Parr ve Butler, 1999). Bu nedenle engellilik doğal değildir; daha ziyade (bedeni sağlam) toplum tarafından inşa edilmiş ve sürdürülmüştür (Imrie, 2001).

Coğrafya, engelli bedenleri marjinalleştiren mekânsal iktidar söylemlerinden biridir (Imrie, 1996). Bu nedenle engelli bedenler, kısmen toplumların fiziksel düzenini şekillendiren söylem ve pratiklerden dışlanmalarından dolayı, mekân üretimi tarafından büyük ölçüde baskı altına alınmıştır (Gleeson, 1999). Örneğin, bankaların sağladığı

erişilemez para çekme makineleri (ATM'ler), tekerlekli sandalye kullanıcılarından dar süpermarket koridorlarında 'arka giriş' kullanmalarını isteyen işaretler, bireyleri birbirinden ayırmaktadır (Horton ve Kraftl, 2014). Ayrıca tarihsel coğrafi teorisyenler (Harvey, 1996; Smith, 1984; Soja, 1989) mekânın toplumsal olarak üretildiğini savunmuşlar; toplumu ve mekânı karşılıklı olarak oluşturan maddi-sembolik dinamikler olarak görmüşlerdir. Kapitalist toplumdaki engelliliğin kökenlerini, sosyo-mekânsal dönüşümün görünmeyen ve dinamik yapısal düzeyine yerleştirerek, fiziksel engelli insanların kapasitelerinin değersizleştirildiğini söylemişlerdir. Chouinard'ın (1997) belirttiği gibi engelli kişilerin deneyimlerine 'ses' vermenin ötesine geçen ve engellileri coğrafi bilgi üretiminde aktif olarak güçlendirmeye yönelik araştırma yöntemleri gerekmektedir.

Medikal coğrafyanın ilk savunucuları, bedenin yerine daha fazla dikkat edilmesi gerektiğini belirtmiştir (Dorn ve Laws, 1994). Medikal coğrafyacılara, psikolojik veya fiziksel olarak hastalıklı, bozulmuş, marjinalize edilmiş ve dezavantajlı bedenler üzerine odaklanmıştır (Kearns ve Moon, 2002). Bununla birlikte ileri yaş, bedenin fiziksel ve zihinsel bozulması ve gerilemesi, başa çıkmak için kasıtlı olarak tasarlanmış yer ile yakından ilişkilidir. Bu bağlamda huzurevleri ve bakımevleri, bedenin toplumdan gizlenmesini ve toplumdan soyutlanmasını temsil etmektedir. Örneğin, tüm insanların yalnızca küçük bir bölümünde bunama görülse de, 'koruma' yerleri (bakım evleri gibi) yetenekli çoğunluğu ve onların yaşam alanlarını bir şekilde görünmez kılmaktadır (Hugman, 1999). Ancak, emekli toplulukları ve ev

gibi yerler bedeni kimlik, bağımsızlık ve yetenek açısından daha olumlu bir şekilde temsil etmektedir.

Yaşlı bakım evleri; yaşlıları mekânsal olarak toplumdan ayırdıkları, aile ve arkadaşlarla bağlarını kopardıkları, bireyleri mekân ve zaman kullanımlarını belirleme hakkından mahrum ettikleri ve yaşlı bedeni bağımlı ve uysal olarak ürettiği için eleştirilmiştir (Valentine, 2001). Yaşlılık, sosyal ve kültürel bir oluşumdur (Hugman, 1999). Yaşlı bedeni ele alan coğrafi çalışmalar, yaşlılık coğrafyası veya coğrafi gerontolojidir. Coğrafya ile gerontoloji arasındaki bir kesişimde konumlanan ve coğrafi gerontoloji diye isimlendirilen yeni bir disiplin, yapısal olarak kurumlarda; düşünsel olarak disiplinlerin akademik tartışmalarında ve ampirik araştırmalarda gelişmektedir (Özgür, 2019). *The Residential Location and Spatial Behavior of the Elderly* (Golant, 1972), coğrafi gerontolojideki ilk önemli çalışmadır. Bu çalışma Kanada Toronto'daki yaşlı insanların mekânsal davranışları, nüfus dağılımları, ulaşım, barınma sorunları ve aktivitelerine odaklanmıştır. Ayrıca, *Prisoners of Space? Exploring the geographical experience of older people* (Rowles, 1978), coğrafi gerontoloji alanında en iyi bilinen ve en çok atıfta bulunulan çalışmadır. Bu çalışma aynı zamanda nitel araştırma yöntemlerini kullanan coğrafi gerontolojinin çok erken bir örneğidir. Bu araştırma, bir Kuzey Amerika şehrinin işçi sınıfı mahallesinde yaşayan beş yaşlı kişinin yaşamlarını derinlemesine tanımlamıştır. İki yıllık bir süre boyunca yaşlanmaya verdikleri çok farklı tepkileri ve bunun yerel çevresel bağlamla nasıl bağlantılı olduğunu araştırmıştır. Sonuç olarak, 'öteki' bedenlere eleştirel bir bakış açısı sağlamıştır.

4. FOUCAULT: GÜÇ VE BEDEN

Beden, beşeri coğrafyanın merkezinde yer aldığı için sosyal-kültürel güç ve direniş de coğrafyanın merkezinde yer almıştır. Birçok sosyal bilimci, filozof Michel Foucault'un (1978) beden üzerine çalışmalarını, sosyal/kültürel güç ve bedenlerin disipline edilmesi arasındaki ilişkileri anlamada faydalı bulmuştur. Foucault devlet, ordu, din, tıp ve hukuk sistemleri gibi güçlü kurumların bedenleri hedef alan uygulamalar ve kurallar yoluyla güç kullandığını araştırmıştır. Bu kurumlar bedenleri 'disipline etmiş' ve 'uysal' hale getirmiştir. Başka bir deyişle normlar minimum dirençle yeniden üretildiği ölçüde kurumsal güç biçimleri olarak kabul edilmiştir. Foucault'a göre güç, tek yönlü bir hiyerarşik sistemde değil, toplum içinde dolaşmaktadır; sadece devlette ve yönetici sınıfta ikamet etmek zorunda değildir. Hepimiz onun dolaşımını sağlayan sistemlere kapılmış durumdayız. Güç, yerel düzeyde yalnızca egemen sınıfların doğrudan yansımaları olmayan şekillerde davranışlarımıza, bedenlerimize ve ilişkilerimize yerleşmiştir (Foucault, 1980). Foucault için, gücün bu mikro-fiziğini tezahür ettiren bedenin içindedir; beden farklı söylemsel oluşumlara göre üretilmiştir. Söylem, kimlik kategorilerini oluşturmuş, ahlaki düzenlemiş ve yaşam tercihlerini yönlendirmiştir. Ayrıca söylemler aile, okul, hastane, sendika ve iş yerleri gibi sosyal kurumlar aracılığıyla işlemiştir.

Foucault, doğal bir bedenin olmadığını savunmuştur. Biyolojik nitelikler bilimsel ve söylemler aracılığıyla sosyal olarak oluşturulmuştur (Foucault, 1978). Aynı zamanda Foucault, cinsel pratiklerde 'doğal' ya da 'normal' hiçbir şeyin

olmadığını belirtmiştir. Cinsellikle ilgili baskın fikirlerin söylemsel bir rejim olduğunu ve bu söylemsel rejimleri kapitalist sosyal ilişkilerin gelişmesine ve modern toplumların yükselişine bağlamıştır. Foucault'a göre, cinsellik doğal veya biyolojik bir istek değildir, tarihsel süreç içerisinde oluşturulmuştur. Cinsellik söylemlerle üretilmiş, heteroseksüel ilişkiler norm olarak belirlenmiş ve diğer cinsellik biçimleri sapkın olarak sınıflandırılmıştır. Bu şekilde Foucault, söylemlerin bireylerin sadece bedenini kontrol etmediği aynı zamanda tüm nüfusun yönetiminde önemli bir rol oynadığını göstermiştir.

Foucault, bedenlerin zaman içinde toplumsal olarak nasıl farklı şekilde inşa edildiğinin izini sürmüştür; cinselliğin çağlar boyunca değiştiğini belirtmiştir. Foucault'a (1978) göre, "17. yüzyılın başında dürüstlük hala yaygındı. Cinsel pratiklerin gizliliğe çok az ihtiyacı vardı; sözler aşırı suskun olmadan söylendi ve işler çok fazla gizlenmeden yapıldı; birinin yasadışı olana karşı hoşgörülü bir aşinalığı vardı". Ancak bu durum, on dokuzuncu yüzyılda değişmiş ve cinsellik eve hapsolmaya başlamıştır. Evlilik ailesi, cinselliği gözetim altına almış, onu üreme işlevine dâhil etmiş ve seks hakkında konuşmak kabul edilemez hale gelmiştir. Görünüşe göre seks için tek meşru alan ebeveynlerin yatak odaları olmuştur.

Modern kapitalizmde, yeni kentleşen nüfusu kontrol etmek için sosyal düzenleme biçimleri tanıtılmıştır. Foucault, disiplin toplumu olarak adlandırdığı toplumun yükselişinde, bu düzenlemenin yeni gözetim mekanizmaları aracılığıyla bedenin sosyal kontrolüne dayandığını

belirtmiştir. Foucault (1977) *Discipline and Punish* adlı kitabında, modern dönemde gücün olumsuz yasaklamalara dayanan bir güç değil, aşağıdan yukarıya doğru işleyen bir güç olarak görülmesi gerektiğini savunmuştur. Foucault, bedensel kontrollerin önemini belirtmek için bu gücün biyogüç olduğunu söylemiştir. Aynı zamanda cinselliğin düzenlenmesi yalnızca devlet kontrolleri aracılığıyla değil, bireysel davranışın kendini denetlemesiyle de işlemiştir. Foucault'a göre, bedenin ve cinselliğin düzenlenmesi modern toplumların merkezindedir. Biyogüç, kadınların cinselliğinin kontrolü, üremenin düzenlenmesi ve cinsel sapkınlıkların bireysel patolojik sorunlar olarak tanımlanması yoluyla işlemiştir. Yirminci yüzyılda cinsel politika, cinsel sapkınlık söylemlerinin gücünü ortadan kaldırma üzerinde durmuştur.

Foucault, bedeni, toplumsal pratikler tarafından belirlenen bir alan olarak kuramlaştırmış ve bedenler söylemsel olarak oluşturulmuş, kurumsal ortamlara göre hareket etmiştir. Bedenlerin disipline edilmesi, normalleştirilmesi ve sosyal olarak yeniden üretimin kolaylaştırılması doğal kabul edilen pratiklerle sonuçlanmıştır. Disiplin, ev ve okuldan iş yerine kadar çok çeşitli sosyal ortamlarda gerçekleşmiştir. Foucault'a (1977) göre "silaha, fiziksel şiddete ve maddi kısıtlamalara gerek yoktur. Sadece bir bakış yeterlidir. İnceleyen bir bakış, her bireyin kendi üzerinde bir gözetim uyguladığı ve kendi gözetmeni olduğu ana kadar içselleşerek sona erecek bir bakıştır". Bu nedenle her zaman görülebilir olmanın, bireylerin kendini denetleme ve öz disiplini uygulayacakları anlamına geldiğini savunmuştur. Aynı zamanda günlük aktiviteler ve hareketlerin

düzenlenmesi bu kontrol sayesinde. İnceleyici bir bakışın cinsiyet ve cinsellik ile ilgili olarak da işlev gördüğünü belirtmiştir. Çoğu insan, davranışlarını sosyal cinsel normlara göre düzenlemiştir. Beden, güç ve tahakküm ilişkileriyle bağlanmış; sonuçta itaatkâr ve uysal bedenler ortaya çıkmıştır.

5. CİNSİYETLENDİRİLMİŞ VE CİNSELLEŞTİRİLMİŞ BEDENLER

Batı toplumlarında bedenler, sosyal ve cinsel anlamın önemli taşıyıcıları haline gelmiştir. Bir bedenin büyüklüğü, şekli, zindeliği ve genel görünümü giderek daha önemli hale gelmiş; bedenlerin, arzu edilenin idealize edilmiş temsillerine uyması beklenmiştir. Dolayısıyla toplumda bedenlerin şekil ve görünüm standartlarına bağlı kalarak seksi olmaları gerekmiştir. Çünkü "medya, moda endüstrisi, tıp ve tüketici kültüründeki söylemler bedensel 'normlar' oluşturmak için bedensel ihtiyaçlarımızı ve imkânlarımızı göstermektedir. Yirminci yüzyılın sonlarında, kendimizi ölçmek için davet edildiğimiz ideal bedenlerin görüntüleri ile çevriliyiz" (Valentine'den aktaran Horton ve Kraftl, 2014, s. 248). Bu nedenle hem cerrahi hem de cerrahi olmayan beden değişimleri büyük bir iş haline gelmiştir. Bedenen formda olmak "politik ve söylemsel ekonomiler" içinde oluşturulmuştur (McCormack,1999). Böylece bedenler cinsiyetlendirilmiş ve cinselleştirilmiş olarak şekillerini almışlardır (Johnston ve Longhurst, 2010).

Butler'a (1990) göre, cinsiyet bir performanstır ve bedenin tekrarlanan sivilizasyonudur; tekrarlanan hareketler sıkı bir düzenleme içerisinde doğal olmanın ve özün görünüşünü ürettiği için zaman

içinde kalıcı olmaktadır. Bu yaklaşım sosyal kimliklerin istikrarlı kategoriler olmadığını ve mekânın sosyal kimliklerin oluşumunda ve üretiminde aktif rol oynadığını göstermektedir. Aynı zamanda mekân da kimlikler gibi sıkı bir düzenleme içerisinde tekrarlanan hareketler ile üretilmektedir. Bu nedenle cinsiyet, egemen söylemler ve gücün etkisiyle oluşturulmuştur. Dolayısıyla cinsiyet performansının arkasında gerçek veya orijinal bir kimlik yoktur; kimlik performansındaki sosyal ve politik değişim egemen söylemlere bağlıdır (Butler, 1993).

Cinsellik, kişinin cinsel arzu ve davranışlarını veya cinsel kimliğini ifade etmektedir. Bedenler, yer ve zamana bağlı olarak cinselleştirilmekte, dâhil edilmekte veya dışlanmaktadır. Bu nedenle yer ve cinsellik karşılıklı olarak oluşturulmuştur. Valentine'ye (2001) göre, mekânsal görünürlük lezbiyen ve gey haklarının gelişimi için önemli olmuştur. Çünkü cinsel muhaliflerin kimliklerinin performansları, bu mekânları lezbiyen ve gey mekânları olarak yeniden üretmiştir. Heteroseksüeller karşı cinsiyete ilgi duyarken, eşcinseller (geyer, lezbiyenler) cinsel olarak aynı cinsiyetten olanları çekerler. Biseksüeller hem karşı cinsiyete hem de aynı cinsiyete ilgi duyarlar. Ancak gerçekte, kimlikler bu kadar açık değildir. Örneğin, her yıl birkaç kez halka açık tuvalette seks yapmak isteyen evli bir erkek heteroseksüel mi, eşcinsel mi, yoksa biseksüel mi? (Johnston ve Longhurst, 2010). Dolayısıyla mekânın heteroseksüelliği tekrar yoluyla doğallaştırılmış bir eylemdir; mekân, görünmez cinselliklerin varlığı ile istikrarsızlaştırılmıştır (Bell ve Valentine, 1995). Tuvaletler ve banyolar gibi mekânlar ve bunların içinde yaşananlar, temiz 'sert'

erkeksi coğrafyayı karıştırmakla tehdit eder; bu da disiplinde yapabileceklerimiz ve söyleyebileceklerimizin bazı sınırlarını göstermektedir (Longhurst, 2000).

Cinsel politika makro ve mikro düzeyde özel, kamusal, kentsel ve kırsal tüm alana nüfuz etmiştir. Seks her yerdedir; sosyal, kültürel, feminist coğrafyacılar ve diğerleri bunu fark etmeye başlamışlardır. Çünkü cinselliğin insanların yaşama, mekân ve mekânla etkileşim kurma biçimleri üzerinde derin bir etkisi vardır. Başka bir ifade ile mekân; hem baskın toplumsal cinsiyet ve cinsellik ilişkilerini dengeleyen hem de bunlar arasındaki ilişkileri sarsan güçleri kısıtlar, mümkün kılar ve onlar tarafından oluşturulur (Duncan, 1996). Dolayısıyla cinsiyetler mekân oluşturduğu gibi mekânlar da cinsiyeti oluşturmaktadır; cinsellik ve mekânsallık, karmaşık güç ilişkilerinin bazılarını çözmeye bir başlangıç temsil etmektedir. Herkesin heteroseksüel olarak varsayılması nedeniyle heteroseksüellik evlilik, yasa, vergi ve refah sistemlerinde kurumsallaşmış ve düğünler gibi kamusal törenlerde kutlanmaktadır (Valentine, 1993). Bu nedenle coğrafyanın cinsiyetli bedenlere odaklanarak mekânların eşcinsel olduğunu söylemenin adil olduğunu düşünüyoruz (Johnston ve Longhurst, 2010). Ancak coğrafyanın kalbindeki kurumsallaşmış homofobi her zamanki kadar güçlüdür (Bell, 2007).

Cinsiyetlendirilmiş ve cinselleştirilmiş bedenler, söylem tarafından kültürlenmiş ve yazılmıştır. Ayrıca bedenler her zaman cinsiyetlendirilmek ve cinselleştirilmekten daha fazlasıdır. Yaş, ırk ve yetenek gibi bedensel farklılıklar kim olduğumuzu,

ne yaptığımızı ve başkalarıyla etkileşimimizi belirlemektedir. Aynı zamanda bedenimiz, şeklimiz, sağlığımız, görünüşümüz, giyinişimiz, davranışımız, cinselliğimiz ve cinsel pratiklerimiz başkalarına nasıl tepki verdiğimizi ve başkalarının bize nasıl tepki verdiğini etkilemektedir. Bu nedenle cinsiyet ve cinselliği kültür, yaş, ten rengi, etnik köken ve sosyal sınıf gibi diğer kimlik belirleyicilerinden ayırmak mümkün değildir.

Beden güç, ideoloji ve ekonomi hakkındaki tartışmalar için önemli bir konudur. İnsan, Tanrı'nın yaratıcı gücünün bir temsili olarak anlaşılabilir gibi politik beden, insanın yaratıcı gücünün bir temsili yani sanat olarak anlaşılabilir (Gatens, 1995). Modern beden politikası, o bedenin değeri ve kapasiteleri hakkındaki fantezileri yansıtan bir eril beden imgesine dayanmıştır. Bu görüntünün etkileri ise konuşma tarzlarımıza ve hakkında konuştuğumuz şeylere yansımıştır. Connell'in (1983) söylediği gibi, "yetişkin bir erkek olmak dünyada fiziksel bir varlığa sahip olmaktır. Sokakta yürürken, omuzlarımı dikleştiriyorum ve gizlice kendimi diğer erkeklerle karşılaştırıyorum. Gece geç saatlerde bir grup gencin yanından geçerken, yeterince ürkütücü görünüp görünmediğimi merak ediyorum". Modern beden politikası, erkeklerin sözcükleri yoluyla oluşturulmuştur; kadınlara ve diğerlerine uygun değildir. Böylece ideolojinin sermaye kadar ataerkilliğin de hizmetinde olduğunu söyleyebiliriz.

Güç; otorite, tahakküm veya faydalanma ile yakından bağlantılıdır. Erkek bedeni, tarihsel ve kültürel olarak güç ve kapasite ile belirlenmiştir. Bu nedenle "ataerkilliğin biyolojik temelleri çok güvensiz görüldüğünden, yalnızca edinilmiş

değerler aracılığıyla sistemi sürdürebilen toplumsallaşmanın gücüne hayran olmak için bazı nedenler vardır" (Millet'den aktaran Gatens, 1995, s. 65). Güç ve yetkinlik, erkekleri gücün sahipleri ve kadınları tabi kılınmış olarak tanımlayan toplumsal ilişkilerin beden diline dönüşmesi elbette yeterlidir. Bu inanç ve pratiklerin sosyal ilişkilerde kişisel olarak güçsüz olan erkekler tarafından sürdürülmesinde önemlidir (Connell, 1983).

Beden fiziksel, sosyal, cinsel, söylemsel veya temsili olarak üretilmiştir. Grosz (1992) *Bodies-Cities* adlı makalesinde, bedenlerin sosyokültürel çevre bedeninin biçimini ve çıkarlarını hem ürettiği hem de yansıttığını belirtmiştir. Ayrıca insanların şehirleri oluşturduğunu ve bedenin sahte gösterişine dönüştürdüğünü; bedenin de dönüşüme uğradığını ve metropoliten bir yapı olarak kentleştiğini söylemiştir. Bu nedenle şehir, bedenlerin yansıması veya ürünüdür. Beden anlamlı, okunabilir bir varlıktır; kentin üretimi ve dönüşümünde etkili olmaktadır.

Bedenler, sosyal pratiğin tarafsız bir aracı değildir. Onların maddeliği önemlidir ancak bazı şeyleri yapabilecekler, bazılarını yapamayacaklardır. Dolayısıyla bedenler spor, emek ve seks gibi sosyal uygulamalarda önemli ölçüde oyundadır (Connell, 1995). Bedenimiz çok çeşitli görevleri ve zevkleri de yerine getirmektedir. "Sanat eseri için yüzeyler olabilir, pratik görevleri yerine getirebilir; kimlikler oluşturup pekiştirebilir, sevişebilir, ihlal edebilir, boşaltım yapabilir ve dua edebilir" (Harre'den aktaran Pile ve Thrift, 1995, s. 6). Bedenler ve onların sosyal olarak kodlanmış anlamları yalnızca

belirli mekânsal, zamansal ve kültürel bağlamlarda anlaşılabilir.

Feminist yazarlar, kadınların bedenlerine basitçe nesnelere olarak davranıldığına dikkat çekmiştir (Young, 1990). ‘Çekici’ bir bedene sahip olmak, ‘modaya uygun’ giyinmek ve romantik heteroseksüel sevgiyi sürdürmek kadınların normu olarak temsil edilmiştir (Horton ve Kraftl, 2014). Böylece kadın bedeni dönüşüme ihtiyacı olan, bir görev olarak ortaya çıkmıştır (Bartky, 1990). Kadınların bu ideallerle ilgili bedenlerinin durumu hakkında yargılanmaları ‘kabul edilebilir’ olarak temsil edilir; yani kadınlar bu ‘görevlerde’ gözle görülür ölçüde başarılı olmaktadır (Horton ve Kraftl, 2014).

Evliliği çevreleyen yasal pratikler ve söylemler (pasif) kadının bedeni üzerinde (aktif) erkeğe evlilik hakları tahsis ederek, cinsel farklılık anlayışını üstlenmiştir. Bu perspektiften bakıldığında kadınların daha mükemmel tip olan ‘erkek’ için olgun gölgeler ve tamamlanmamış tamamlayıcılar olarak temsil edilmesi şaşırtıcı değildir (Gatens, 1995). Heteroseksüellik, bir erkeğe sahip olmanın kadınları diğer tüm erkeklerden koruyacağı fikrine dayanarak, doğru yerlerde uygun davranış gözlemlenirse, tehlikenin yanı sıra görünüşte güvenliği de içermektedir (Valentine, 1992). Bu kategoriye girmeyen kadınların cinsellikleri de tehlike ve güvenlik taşımaktadır. Dolayısıyla kadın bedenleri kültür içinde inşa edilmekte ve yaşamaktadır.

6. SONUÇ

Bedenler; insanlar, mekânlar ve yerler arasındaki güç, bilgi ve sosyal ilişkilere dair farklı anlayışları

harekete geçirmenin bir yolunu sunmaktadır. Çünkü bedenler, mekânlar ve yerler cinsiyetlendirilmiş, cinselleştirilmiş ve bedenler ötekileştirilmiştir. Sosyal eşitsizliklerin üretilmesi ve sürdürülmesi, mekânlarda bedenlerin genellikle ötekileştirilmesiyle gerçekleşmektedir. Özellikle engelli insanlar için bu mekânlar dışlayıcı ve baskıcı olmaktadır. Modern mimari anlayışlar, insan bedeninin çoğulluğunu görmezden gelerek hem yetenekli hem de engellidir (Imrie, 1999). Engellilik ile diğer sosyal kimlik biçimleri arasında bir bağlantı vardır ve engellilik; kadınlar, siyahlar, geyler, lezbiyenler ve yaşlılarla aslında nüfusun çoğunluğuyla paylaştığımız bir şeydir (Abberley, 1991). Bunlar kültürel ve tarihsel olarak belirli şekillerde inşa edilmiş ve deneyimlenmiştir. Ayrıca yaşlı bedenlere Batı toplumlarında genellikle değer verilmemiştir. Çünkü işgücü piyasasına katılmadıkları ve üreme çağını geçtikleri için (en azından kadınlar) ekonomik veya sosyal değerleri olmadığı kabul edilmiş ve güçsüz kılınmıştır (Featherstone ve Wernick, 1995).

Beden, toplumsal olarak söylem tarafından inşa edilmiş ve onun hakkındaki bilgimizin zihin/beden, kültür/doğa, kamu/özel gibi kategoriler yoluyla mümkün olduğu varsayılmıştır. Ancak bu sosyal ve kültürel bağlamlar sadece bedenleri çevrelememiş aynı zamanda onların içinde yerleşerek bu kategorileri rahatsız etmiştir. Ayrıca kamu/özel dualitesi geleneksel ataerkil ve heteroseksist iktidar yapılarını koruyarak, toplumsal cinsiyet ve cinsel farklılığı inşa etmek, disipline etmek, sınırlandırmak, dışlamak ve bastırmak için sıklıkla kullanılmaktadır (Duncan, 1996). Bu nedenle cinsiyet rollerimiz doğuştan olduğu gibi sosyal olarak da inşa edilmektedir (Kern, 2020). Dolayısıyla doğuştan

gelen cinsiyetlerimiz bize roller biçmiyor bu rolleri sosyal olarak biz oluşturuyoruz ve biz oynuyoruz (Bilgili, 2017a). Beden verili gerçekliğin bir parçası değildir; politik ve güç ilişkilerinin bir ürünüdür. Ancak beden gerçekliği, yalnızca onu okuyan gözlemci göz tarafından belirlenir.

“Mekân ve yerler toplumsal cinsiyetin inşa edilme ve anlaşılma biçimlerini hem yansıtmakta hem de etkilemektedir. Mekânların sembolik anlamı ve şiddet yoluyla dışlamaya kadar ilettikleri cinsiyetlendirilmiş mesajlar, bu inşada etkili olmaktadır. Kimlik ve mekân açısından kadınların hareketliliğinin sınırlandırılması, bazı kültürel bağlamlarda kadınların ikinciliğini oluşturmada bir araç olmuştur. Ayrıca mekânda hareketliliğin sınırlandırılması; bir yanda belirli yerlere gönderme/sınırlandırma ve diğer yanda kimlik sınırlaması birbiriyle ilişkilidir” (Massey, 1994, s.179). Mekân ve yerdeki sosyal ilişkiler güç, anlam ve deneyimlerle iç içe geçmiştir. Güç nesnesi olarak kadın bedenleri kontrol edilmiş, yeniden üretilmek için üretilmiş ve nüfusun çıkarlarına göre düzenlenmiştir. Bedenleri nasıl gördüğümüz kültürel çerçevemize bağlıdır; kadın bedenleri genellikle ataerkilliğe ve kapitalizme hizmet etmiştir. “Kadın ötekileştiriliyordu/ötekileştirilmektedir. O sadece diğer’dir” (Bilgili, 2017b, s. 106). Üstelik akıl/beden dualitesi, coğrafyada neyin meşru bilgi sayılacağını belirlemede hayati bir rol oynamıştır. Ancak bedenin coğrafyaları, coğrafyadaki bazı baskın bilgi yapılarını sorgulamaktadır. Zihin beden üzerinde ayrıcalıklı olduğu sürece coğrafyadaki egemen güçler, ‘ahlaka uygun olmayan’ olarak düşündükleri şeyleri düzenlemeye devam edecekler; daha ahlaklı, nicel, kahramanca sert, heteroseksüel ve bilimsel

olanı tercih edeceklerdir (Longhurst, 2000). Kültürel yasakların bastırılmış ve faydalanılan kişiler tarafından içselleştirilmesi beklenemez.

KAYNAKÇA

- Abberley, P. (1991). *Disabled People: Three Theories of Disability*. Occasional Papers in Sociology, no. 10, Bristol: Department of Economics and Social Science, Bristol Polytechnic.
- Arpacı, M. (2020). Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisinde Beden, Cinsiyet Ve Cinsellik. *İmgelem*, 4(6), 245-264.
- Barnes, C. (1991). *Disabled People in Britain and Discrimination*. London: Hurst.
- Bartky, S. (1990). *Femininity and Domination: Studies in the phenomenology of oppression*. London: Routledge.
- Bell, D. (1991). Insignificant others: lesbian and gay geographies. *Area*, 23(4), 323-329.
- Bell, D. (2007). *Fucking Geography, Again*. K. Browne, J. Lim ve G. Brown (Ed.), *Geographies of Sexualities: Theories, Practices and Politics* (ss. 81-86). Aldershot: Ashgate.
- Bell, D. ve Valentine, G. (Ed.). (1995). *Mapping Desire: Geographies of Sexualities*. London: Routledge.
- Bilgili, M. (2016). Coğrafya Öğretiminde Mekân ve Yer Karmaşası Üzerine Bir Araştırma. *Coğrafya Eğitimi Dergisi*, 2(1), 11-19.
- Bilgili, M. (2017a, Ekim-Kasım). Toplumsal cinsiyet, beden mekânsallığı ve cinsiyetçi mekânlar. *Felsefe-Yazın Dergisi*, 23(2), 19-28.
- Bilgili, M. (2017b). Coğrafyanın Bilimsel Kimliğine Postyapısalcı Bir Yaklaşım. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 35(10), 101-109. <https://doi.org/10.14781/mcd.291173>
- Bilgili, M. (2020). Coğrafyada Mekân Felsefesi Üzerine Yaklaşımlar. *International Journal of Geography and Geography Education*, 41(6), 88-102. <https://doi.org/10.32003/igge.674936>
- Bordo, S. (1986). The Cartesian masculinization of thought. *Signs*, 11(3), 239-256. <https://doi.org/10.1086/494250>
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Boston, MA: Harvard University Press.
- Brown, M.P. (2000). *Closet Spaces: Geographies of Metaphor from the Body to the Global*. London: Routledge.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. London: Routledge.
- Butler, J. (1993). *Bodies that Matter: On the Discursive Limits of Sex*. London: Routledge.
- Butler, R. (1999). Double The Trouble or Twice The Fun? Disabled Bodies in The Gay Community. R. Butler ve H. Parr (Ed.), *Mind and Body Spaces: Geographies of Illness, Impairment and Disability* (ss.199-215). London: Routledge.
- Butler, R. ve Parr H. (Ed.). (1999). *Mind and Body Spaces: Geographies of Illness, Impairment and Disability*. London: Routledge.
- Callard, F. (1998). The body in theory. *Environment and Planning D: Society and Space*, 16(4), 387-400. <https://doi.org/10.1068/d160387>
- Chouinard, V. (1997). Making space for disabling differences: challenges ableist geographies. *Environment and Planning D: Society and Space*, 15(4), 379-387. <https://doi.org/10.1068/d150379>
- Cormode, L. (1997). Emerging geographies of impairment and disability: an introduction. *Environment and Planning D: Society and*

- Space*, 15(4), 387-390.
<https://doi.org/10.1068/d150379b>
- Connell, R.W. (1983). *Which Way is Up? Essays on Sex, Class and Culture*. Sydney: Allen and Unwin.
- Connell, R.W. (1995). *Masculinities*. Cambridge: Polity.
- Cresswell T. (1996). *In Place/Out of Place: Geography, Ideology and Transgression*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Cresswell, T. (2004). *Place: A short introduction*. Oxford: Blackwell.
- Dorn, M. L. ve Laws, G. (1994). Social theory, body politics and medical geography. *Professional Geographer*, 46(1), 106-110.
<https://doi.org/10.1111/j.0033-0124.1994.00106.x>
- Douglas, M. (1966). *Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*. London: Routledge.
- Duncan, N. (Ed.). (1996). *BodySpace: Destabilizing Geographies of Gender and Sexuality*. London: Routledge.
- Featherstone, M. ve Wernick, A. (Ed.). (1995). *Images of Aging: Cultural Representations of Later Life*. London and New York: Routledge.
- Foucault, M. (1977). *Discipline and Punish*. London: Allen Lane.
- Foucault, M. (1978). *The History of Sexuality*. New York: Vintage Books.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge*. New York: Pantheon.
- Fuss, D. (1989). *Essentially Speaking: Feminism, Nature and Difference*. London: Routledge.
- Gatens, M. (1991). Corporeal representation in/and the body politic. R. Diprose ve R. Ferrell (Ed.), *Cartographies: Poststructuralism and the Mapping of Bodies and Spaces* (ss. 79-87). Sydney: Allen and Unwin.
- Gatens, M. (1991). A critique of the sex/gender distinction. S. Gunew (Ed.), *A Reader in Feminist Knowledges* New York: Routledge.
- Gatens, M. (1995). *Imaginary Bodies: Ethics, Power and Corporeality*. London and New York: Routledge.
- Gleeson, B. (1996). A geography for disabled people? *Transactions of the Institute of British Geographers* 21(2), 387-396.
<https://doi.org/10.2307/622488>
- Gleeson, B. (1999). *Geographies of Disability*. London: Routledge.
- Golant, S. M. (1972). *The Residential Location and Spatial Behavior of the Elderly*. Chicago: University of Chicago Press.
- Grosz, E. (1988). Desire, the body and recent French feminisms. *Intervention*, 21(22), 28-33.
- Grosz, E. (1992). Bodies-cities. B. Colomina (Ed.), *Sexuality and Space* (ss. 241-253). New York Princeton Architectural Press.
- Grosz, E. (1993). Bodies and knowledges: feminism and the crisis of reason. L. Alcoff ve E. Potter (Ed.), *Feminist Epistemologies* (ss. 187-215). New York: Routledge.
- Grosz, E. (1994). *Volatile Bodies: Toward a Corporeal Feminism*. St Leonards: Allen and Unwin.
- Harvey, D. (1973). *Social Justice and the City*. London: Edward Arnold.
- Harvey, D. (1996). *Justice, Nature and the Geography of Difference*. Oxford: Blackwell.
- Horton, J. ve Karftl P. (2014). *Cultural Geographies: An Introduction*. New York: Routledge.
- Howson, A. (2004). *The Body in Society: An introduction*. Cambridge: Polity Press.
- Hubbard, P. (2005). Space/Place. D. Atkinson, P. Jackson, D. Sibley ve N. Washboume (Ed.),

- Cultural Geography: A Critical Dictionary of Key Concepts* (ss. 41-48). London: Taurus.
- Hugman, R. (1999). Embodying old age. E.K. Teather (Ed.), *Embodied Geographies: Spaces, Bodies and Rites of Passage* (ss. 193-208). London: Routledge.
- Imrie, R. (1996). *Disability and the City*. London: Paul Chapman.
- Imrie, R. (1999). The body, disability and Le Corbusier's conception of the radiant environment. R. Butler ve H. Parr (Ed.), *Mind and Body Spaces: Geographies of Illness, Impairment and Disability* (ss. 25-44). London: Routledge.
- Imrie, R. (2001). Barriered and bounded places and the spatialities of disability. *Urban Studies*, 38(2), 231-237.
<https://doi.org/10.1080/00420980124639>
- Irigaray, L. (1985). *This Sex Which is Not One*. (C. Porter ve C. Burke, Çev.) New York: Cornell University Press.
- Johnson, L. (1990). New courses for a gendered geography: Teaching feminist geography at the University of Waikato. *Australian Geographical Studies*, 28(1), 16-27.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-8470.1990.tb00618.x>
- Johnston, L. ve Longhurst R. (2010). *Space, Place, and Sex: Geographies of Sexualities*. United Kingdom: Rowman and Littlefield Publishers, Inc.
- Johnston, R.J. (1984). Marxist political economy, the state and political geography. *Progress in Human Geography*, 8(4), 473-492.
<https://doi.org/10.1177/030913258400800401>
- Kearns, R. A. ve Moon, G. (2002). From medical to health geography: novelty, place and theory after a decade of change. *Progress in Human Geography*, 26(5), 605-625.
<https://doi.org/10.1191/0309132502ph3890a>
- Kern, L. (2020). *Feminist City: Claiming Space in a Man Made World*. London and New York: Verso.
- Kristeva, J. (1982). *Powers of Horror: An Essay on Abjection*. (L.S. Roudiez, Çev.) New York: Columbia University Press.
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. Oxford: Blackwell.
- Ley, D. ve Samuels, M.S. (1978). Introduction: contexts of modern humanism in geography. D. Ley ve M.S. Samuels (Ed.), *Humanistic Geography: Prospects and Problems* (ss.1-17). London: Croom Helm.
- Lloyd, G. (1993). *The Man of Reason: Male and Female in Western Philosophy*. London: Routledge.
- Longhurst, R. (1997). (Dis)embodied geographies. *Progress in Human Geography*, 21(4), 486-501.
<https://doi.org/10.1191/030913297668704177>
- Longhurst, R. (2000). *Bodies: Exploring fluid boundaries*. London and New York: Routledge.
- Massey, D. (1994). *Space, place and gender*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Matless, D. (1995). The art of right living. S. Pile ve N. Thrift (Ed.), *Mapping the Subject: Geographies of Cultural Transformation* (ss. 85-113). London: Routledge.
- McCormack, D. (1999). Body Shopping: Reconfiguring Geographies of Fitness. *Gender, Place and Culture: A Journal of Feminist Geography*, 6(2), 155-177.
<https://doi.org/10.1080/09663699925088>
- McDowell, L. (1993). Space, place and gender relations: part II identity, difference, feminist geometries and geographies. *Progress in Human Geography*, 17(3), 305-318.
<https://doi.org/10.1177/030913259301700301>

- Millet, K. (1970). *Sexual Politics*. New York: Doubleday.
- Munt, S.R. (1998). *Heroic Desire: Lesbian Identity and Cultural Space*. London: Cassell.
- Nast, H. J. ve Pile S. (Ed.). (1998). *Places Through the Body*. London: Routledge.
- Oakley, A. (1972). *Sex, Gender and Society*. London: Maurice Temple Smith.
- Özgür, E. M. (2019). Yaşlanmanın Coğrafyaları: Coğrafi Gerontolojide İlerleme, Tartışmalar ve Araştırma Gündemi. *Coğrafi Bilimler Dergisi/ Turkish Journal of Geographical Sciences*, 17(1), 78-109. <http://doi: 10.33688/ aucbd.512325>
- Özgür, M.E. (2021). Türk Beşeri Coğrafyasında İhmal Edilmiş Bir Paradigma: Hümanist Coğrafya. *Ege Coğrafya Dergisi*, 30(1), 205-224. <https://doi.org/10.51800/ecd.892187>
- Parr, H. ve Butler, R. (1999). New geographies of illness, impairment and disability . R. Butler ve H. Parr (Ed.), *Mind and Body Spaces: Geographies of Illness, Impairment and Disability* (ss.1-24). London: Routledge.
- Pile, S. (1996). *The Body and the City: Psychoanalysis, Space and Subjectivity*. London: Routledge.
- Pile, S. ve Thrift, N. (Ed.). (1995). *Mapping the Subject: Geographies of Cultural Transformation*. London: Routledge.
- Relph, E. (1976). *Place and Placenessless*. London: Pion.
- Relph, E. (1981). *Rational Landscapes and Humanistic Geography*. London: Croom Helm.
- Rich, A. (1986). *Blood, Bread and Poetry: Selected Prose*. New York: W. W. Norton.
- Rodaway, P. (1994). *Sensuous Geographies: Body, Sense and Place*. London: Routledge.
- Rose, G. (1993). *Feminism and Geography: The Limits of Geographical Knowledge*. Cambridge: Polity Press.
- Rose, G. (1995). Geography and gender, cartographies and corporealities. *Progress in Human Geography*, 19(4), 544-548. <https://doi.org/10.1177/030913259501900407>
- Rowles, G.D. (1978). *Prisoners of Space? Exploring the geographic experience of older people*. Boulder, CO: Westview.
- Sedgwick, E.K. (1990). *Epistemology of the Closet*. Berkeley: University of California Press.
- Shilling, C. (1993). *The Body and Social Theory*. London: Sage.
- Shilling, C. (2003). *The Body and Social Theory*. London: Sage.
- Shilling, C. (2007). *Embodying Sociology*. Oxford: Blackwell.
- Sibley, D. (1995). *Geographies of Exclusion: Society and Difference in the West*. London: Routledge.
- Simonsen, K. ve Koefoed, L.M. (2020). *Geographies of Embodiment: Critical Phenomenology and the World of Strangers*. London: Sage.
- Smith, N. (1984). *Uneven Development*. Oxford: Blackwell.
- Soja, E. (1989). *Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Social Theory*. London: Verso.
- Stoller, R. (1968). *Sex and Gender*. London: Hogarth.
- Teather, E.K. (Ed.). (1999). *Embodied Geographies: Spaces, Bodies and Rites of Passage*. London: Routledge.
- Tuan, Y.F. (1974). *Topophilia: A Study of Environmental Perception, Attitudes and Values*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

- Tuan, Y.F. (1979). *Landscapes of Fear*. Oxford: Basil Blackwell.
- Turner, B.S. (2008). *The Body and Society: Explorations in social theory*. London: Sage.
- Valentine, G. (1992). Images of danger: women's sources of information about the spatial distribution of male violence. *Area*, 24(1), 22-29.
- Valentine, G. (1993). (Hetero) sexing space: lesbian perceptions and experiences of everyday spaces. *Environment and Planning D: Society and Space*, 11(4), 395-413. <https://doi.org/10.1068/d110395>
- Valentine, G. (2001). *Social Geographies: Space and society*. Harlow: Pearson.
- Wolff, J. (1990). *Feminine Sentences: Essays on Women and Culture*. Cambridge: Polity Press.
- Women and Geography Study Group of the IBG (1984). *Geography and Gender: An Introduction to Feminist Geography*. London: Century Hutchinson.
- Young, I. (1990). *Justice and the Politics of Difference*. New Jersey: Princeton University Press.